

Kruh – oslonac i prijatelj života

Predrag Matvejević, *Kruh naš*, Zagreb, P.B.Z., 2009, 140 str.

Ljiljana Matković-Vlašić

»Nikada se nije pisalo više knjiga, a nikada se nije manje čitalo«, rekao je jednom prilikom predsjednik Društva književnika Božidar Petrač, a to je, vjerujem, i zapažanje svih nas koji još uvijek držimo do knjiga. No, upravo ta hiperprodukcija uz gotovo posvemašnji izostanak kritičkih osvrtâ izaziva nesnalaženje u izboru. Čak je to nesumnjivo pridonijelo obezvređivanju knjige kao takve. No ovakvo deprimirajuće razmišljanje pobijaju još uvijek one rijetke knjige za koje strepimo hoće li nam biti vraćene ako smo ih posudili. Takva je knjiga »Kruh naš« Predraga Matvejevića koju su mi sretne slučajnosti stavile u ruke. Da, slučajnosti, jer o toj knjizi iz naših medija nisam doznala ništa. Bilo je doduše u nekim novinama nekoliko kratkih reakcija na prijam te knjige u Italiji, gdje je u talijanskom prijevodu »Pane nostro« bila najprodavanija esejistička knjiga godine.

Autor je dobitnik brojnih priznanja u svijetu, a i kod nas, pa tim više ništa ne može opravdati prešućivanje te njegove knjige u Hrvatskoj. Možda će netko reći da je ovo moje pisanje pomalo zakašnjelo, jer nas dijele tri godine od izlaska knjige. No držim da nije važno vrijeme kad se o nekoj knjizi piše, jer njezinu vrijednost ne određuje datum objavljivanja. Dobroj knjizi vrijeme ne može naškoditi. Naprotiv! U svako je vrijeme uputno na nju upozoriti.

Pisati o svakidašnjoj, reklo bi se, najjednostavnijoj namirnici s toliko erudicije, znanja, oduševljenja i osjećaja, kao što to čini Matvejević, ostavlja čitatelja bez daha. Ova nam knjiga, htjeli mi to ili ne, mijenja odnos prema nečemu što je za većinu ljudi obično, neprimjetno i utoliko važno što se uglavnom koristi svaki dan. Autor nas poziva da krenemo s njim u avanturu otkrivanja čudesnosti običnih stvari, u povijest nastanka nečega što je postalo jednim od najsnažnijih i najsvetijih simbola čovjekova opstanka. Što je kruh značio u različitim i pradavnim civilizacijama, kakvom se kreativnošću i umješnošću stvarao, što se krilo iza ljudskih stavova i ponašanja prema kruhu, a sve to uz obilje često anegdotskih informacija, saznat ćemo iz ove poetski pisane, ali ipak i znanstvene knjige. Obično se drži da znanstveno i poetsko ne ide zajedno, ali u ovoj je knjizi to upravo nevjerojatno umješno povezano. Zato knjigu valja čitati polako, zastajkivati, razmišljati, ponovno se vraćati na pročitano, sanjariti, u mislima

odlaziti u razne kulture i civilizacije i na kraju s poštovanjem zadržati pogled na svojem kruhu, u svojoj ruci ili na svojem stolu.

Za svaku dobru knjigu vrijedi pravilo: bolje ju je sam pročitati nego o njoj slušati i čitati eseje. A za »Kruh naš« to posebno vrijedi. Tu ćemo naći obilje saznanja, izrečenih jednostavno i poetski, ali i enciklopedijski točnih, da je neko prepričavanje zapravo nemoguće. Kad bismo željeli istaći sve što nam se čini relevantnim, morali bismo knjigu naprosto u cjelini prepisati.

Primijetila sam da se stranice ove knjige mogu nasumce otvarati i čitati i da se svaki put na njima možemo zadržati ne tražeći nužno ono što je prije rečeno. Jer, smisao je svagdje prisutan, cjelina se može svagdje naći. To vrijedi za svako poglavlje, a ima ih sedam, kao što kruh ima sedam kora, a broj sedam ima posebno značenje za ljudski rod, što autor pokazuje brojnim primjerima iz religijskog i kulturološkog nasljeđa. Naslovi tih poglavlja upućuju u građu koja izmiče jednostavnoj klasifikaciji jer se sadržaji s mnoštvom informacija prelijevaju jedan u drugi.

Evo tih poglavlja: 1. Kruh i tijelo, 2. Putovi, 3. Vjere, 4. Sedam kora, 5. Sjeme, 6. Slike i prividenja, 7. Povodi, pogovor. Možda je najbolje početi sa zadnjim, sedmim poglavljem (Povodi, pogovor) u kojem autor iznosi sve što mu je u životu od djetinjstva naovamo dalo povoda da se prihvati teme kruha, da joj se zapravo posveti istim onim žarom kojim obično ispunjavamo obećane zavjete. Tu posebno valja istaći sudbinu njegova oca koji je prošao teške zarobljeničke dane u Drugom svjetskom ratu. Iscrpljen i izgladnio on je u gesti protestantskog pastora spoznao univerzalnost dobrote koja nema nacionalni predznak, a simbolizira je upravo pružanje kruha gladnima. »Ljudske sudbine, zajedničke i pojedinačne, ovisile su o kruhu na razne načine i u različitoj mjeri«, kaže autor na jednom mjestu. On će se osobito priklanjati onima koji su trpjeli više ili češće nego drugi: svecima, isposnicima i monasima, pustinjacima i hodočasnici, mornarima i uznicima, svakojakim siromasima...

Bilo bi dobro, barem za nas kršćane, češće se sjetiti Kristovih riječi: Ja sam kruh koji je sišao s neba. Ja sam kruh živi (usp. Iv 6, 35-42), jer tada bismo barem naslutili dostojanstvo te svakidašnje namirnice koja se danas pravi doduše tehnički savršeno i automatski, ali upravo zato sa sve manje mističnog smisla i sve manje svoje iskonske povezanosti s ljudskim tijelom. A vrhunac svog mističnog dostojanstva kruh dobiva na Posljednjoj večeri koja je, kako ističe autor, jedan od najuzvišenijih motiva u svjetskom slikarstvu.

Iza šestog poglavlja nalazi se pedeset fotografija koje ilustriraju ono o čemu je riječ u knjizi pa tako dopunjuju njezin sadržaj. Tako ćemo vidjeti prototip pluga iz neolitika, ženu koja mrvči žito na kamenoj stupi u Egiptu u doba Staroga kraljevstva, ostatke kruha, nađenih u egipatskim grobovima i piramidama koji su ostavljeni za posmrtni život, mlade pekare u starom Egiptu kojima je bilo dopušteno da u vrijeme oskudice stave u tijesto stanovitu količinu sitnoga pijeska ili pustinjske prašine, grčke pekare na poslu u 5. stoljeću prije Krista,

razne vrste i oblike kruha koji su nađeni pod lavom i pepelom u Pompejima, prodavaonicu kruha na fresci sačuvanoj u Pompejima, detalj Leonardove »Posljednje večere« uz napomenu da kruh pred apostolima izgleda više kao kvasni nego kao azimi. Vidjet ćemo i srednjovjekovni žig koji potvrđuje vlasništvo ili pripadnost kruha, ali i zamišljen pogled dječaka, zagledanog u komad peciva na stolu, detalj čuvene Račićeve slike »Majka i dijete«. Nasumce navodim primjere svjesna toga kako je teško izabrati one najzanimljivije, jer autor je sam to već učinio na najbolji mogući način.

Da je u prikupljanju građe za ovu knjigu Matvejević utrošio gotovo čitav svoj život, posve je razvidno. To je mogla biti i jedina njegova knjiga, ali on je, kao što je poznato, napisao mnogo i drugih značajnih knjiga, pa se neće pamtiti samo po ovoj koja je, barem se meni tako čini, vrhunac svega.

Valja svakako reći da je »Kruh naš« u talijanskom prijevodu »Pane nostro« doživio panegirike gotovo u svim uglednim talijanskim glasilima. Izašao je već u pet izdanja, a interes za njim ne prestaje. Ta je knjiga poslužila također kao osnovica za debatu koju je 2011. u Rimu upriličilo Europsko povjerenstvo s namjerom da se traže rješenja za glad koja prijete čovječanstvu. Glad će pogotovo doći do izražaja, kako je rečeno, krajem stoljeća, a već i danas hara Zemljom zbog nepravedne raspodjele bogatstava. Knjizi je dodijeljena prestižna »Nagrada za kulturu Mediterana«, što govori da se kvaliteta i vrijednost prepoznaju. U svijetu, ako već ne kod nas.